

УДК 338.45:68+338.24

А. С. Бритвенко

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ КОРПОРАТИЗАЦІЇ МАСЛОЖИРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

***Анотація.** У статті розглянуто організаційно-економічний механізм корпоративних відносин у масложировій промисловості, а саме: етапи корпоратизації та форми інтеграційних перетворень.*

***Ключові слова:** горизонтальна інтеграція, вертикальна інтеграція, корпорація, корпоратизація, корпоративні відносини.*

***Summary.** The article considers the organizational-economic mechanism of corporate relations in the oil industry, namely: the stages of corporatization and forms of integration and transformation.*

***Key words:** horizontal integration, vertical integration, Corporation, corporatization, corporate relations.*

Постановка проблеми. В умовах посилення конкуренції у всіх сферах економіки створюються вертикально або горизонтально інтегровані структури, здатні контролювати внутрішні ціни з метою забезпечити конкурентоспроможність кінцевої продукції, розвивати життєздатні бізнес-процеси, спираючись на внутрішні ресурси. Подібні процеси об'єднання підприємств прийнято називати корпоратизацією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В економічній літературі питанням корпоратив-

ного управління займаються такі вітчизняні вчені, як: Г. Газін, В. Євтушевський, В. Кондратьєв, О. Редькін, В. Шапиро, К. Шапошников, Б. Щербаков та інші. Значний внесок у дослідження проблем корпоративного управління внесли зарубіжні вчені: М. Портер, Ю. Вінслав, В. Співак, Р. Фалмер, Г. Клейпер.

Метою статті є аналіз сутності організаційно-економічного механізму корпоратизації масложирової промисловості, а саме: дослідження особливостей формування та функціо-

© А. С. Бритвенко, 2014

нування інтеграційних об'єднань у масложировій галузі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпоратизація підприємств масложирової промисловості — це багатоаспектний соціально-економічний процес залучення капіталу в бізнес, інтеграції підприємств та координації управління ними.

Процес корпоратизації масложирової промисловості в Україні почався разом із розвитком ринкового середовища в економіці. Його можна поділити на кілька етапів.

Перший етап — створення передумов роздержавлення аграрного сектору і перехід до корпоративного укладу в харчовій промисловості. На цьому етапі становлення корпоративного сектору України (1990–1993 рр.) можна виокремити такі особливості:

- виникнення великої кількості відкритих та закритих акціонерних товариств (ВАТ та ЗАТ), товариств з обмеженою відповідальністю;

- відсутність спеціального державного органу, що регулював питання випуску та обігу цінних паперів;

- відсутність фондового ринку; наявність значної кількості «тіньових» акціонерних товариств (АТ).

Прийняття нормативних актів (Законів України «Про підприємництво», «Про власність», «Про підприємства в Україні», «Про цінні папери і фондову біржу») заклало правовий фундамент для розвитку ринкових відносин в Україні, вперше були визначені учасники таких відносин — підприємці різної організаційно-правової форми, включаючи корпорації.

Правовий статус господарських товариств як корпоративних суб'єктів підприємницької діяльності був закріплений у спеціальному законодавчому акті, прийнятому у 1991 р. Мова йде про Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р., що охоплює питання створення, функціонування і припинення діяльності господарських товариств. У цьому нормативному акті виокремлюють 5 форм господарських товариств: акціонерне; з обмеженою відповідальністю; з додатковою відповідальністю; повне і командитне. На сьогоднішній день цей Закон залишається одним із основних джерел в галузі корпоративного права.

Закони України («Про приватизацію майна державних підприємств», «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про приватизаційні папери»), прийняті в 1992 році, заклали початок процесам приватизації державної власності і створенню великих відкритих акціонерних товариств на базі майна колишніх державних підприємств. Розвиток корпоративних структур у наступні роки відбувався під впливом процесів приватизації і корпоратизації, діяльності інвестиційних посередників, таких як

довірчі і страхові товариства, інвестиційні фонди і компанії.

Другий етап — реалізація механізму роздержавлення і приватизації на основі законодавчо визначених принципів, форм і способів. Специфіка цього етапу (1994–1998 рр.) пов'язана із:

- започаткуванням масового акціонування середніх і великих державних підприємств, що утворили основну масу відкритих акціонерних товариств;

- запровадженням процедури регулювання процесу створення АТ;

- формуванням системи ведення реєстрів акціонерів та оформленням прав власності на акції; створенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) і в її межах органу з контролю та регулювання ринку цінних паперів і корпоративних відносин.

Третій етап відбувається на підставі раніше затверджених нормативних актів, отримуючи згодом все більшого розвитку. Характерними рисами цього етапу (1999 — теперішній час) є:

- припинення сертифікатної приватизації та розширення грошових форм продажу акцій;

- збереження у державній власності пакетів акцій (25 %, 50 % + 1 акція) визначеного переліку підприємств;

- поновлення діяльності спеціального органу з управління державними корпоративними правами (який було ліквідовано в період з 1996 по 1997 рр.);

- зростання рівня консолідації пакетів акцій та скорочення кількості акціонерів; посилення боротьби за контроль над АТ;

- започаткування процесів реструктуризації та реорганізації;

- поступове формування системи захисту прав акціонерів;

- посилення контролю з боку державних органів за діяльністю АТ [1].

Існують такі форми інтеграційних перетворень, які застосовуються в процесі корпоратизації масложирової промисловості:

- вертикальна інтеграція (холдинг «Кернел Груп», агрохолдинг Bunge, холдинг «Зерноторгова компанія Олсідз Україна», ВАТ «Креатив-Груп»). До складу «Кернел Груп» належать Полтавський олійно-екстракційний завод «Кернел Груп», Міловський завод рафінованих олій «Стрілецький степ», торгова компанія «Кернел-Трейд» з представництвами в 11 регіонах України, 28 елеваторів в Полтавській, Одеській, Черкаській, Миколаївській, Запорізькій, Дніпропетровській, Харківській, Луганській, Кіровоградській областях;

- горизонтальна інтеграція (група Конті, корпорація «Бісквіт-Шоколад», компанія «АВК»);

- змішана (конгломератна) інтеграція.

Доцільним є поділ інтегрованих корпоративних структур на чотири основні групи:

1) інтегрована структура — носить симетричний, формально закріплений характер, суб'єкти інтеграції зберігають свою незалежність і права в повному обсязі;

2) перехресна структура — об'єднання частково залежних організацій, коли суб'єкти взаємодіють один з одним за окремими напрямками економічної діяльності;

3) асиметрична інтегрована структура — об'єднання залежних один від одного суб'єктів, коли, як правило, ліквідовуються дублювальні органи управління шляхом передання частини функції від одного суб'єкта іншому;

4) мережева інтегрована структура — сполучає в собі формальні й неформальні ознаки відносин і робить можливою гнучкішу систему відносин та управління економічними процесами [2].

Процес корпоратизації почався у 90-х роках і триває досі — на базі державних підприємств створено акціонерні товариства, які в подальшому переформовані в корпоративні структури, які нами розглянуто та класифіковано. У результаті корпоратизації більша частина аграрних підприємств в Україні функціонує у формі акціонерних товариств, власники яких різними шляхами акумулювали контрольні — 60 % та суперконтрольні — 75 % пакети акцій [3].

Виробнича потужність масложирового комплексу України до 2015 року досягне 15 млн. тонн. На 1 січня 2012 року виробнича потужність переробних підприємств складала 11,5 млн. тонн. Компанія «Кернел» вийшла на перше місце з виробництва соняшникової олії і, відповідно, виробила 30 % соняшникової олії в країні, це більше 1 мільйона тонн. На друге місце потрапила компанія з іноземним капіталом «Каргілл», яка виробила 446 тонн олії, але, на жаль, ця компанія свою продукцію на внутрішній ринок не поставляє. На третьому місці перебуває компанія «Агрокосм», до неї належить торгова марка «Щедро». Ця компанія виробила 331 тис. тонн соняшникової олії. У першу п'ятірку також потрапили «Bunge» — ТМ «Олейна» і Миронівський хлібопродукт [4].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, чинниками розвитку корпоративних відносин в країні є: специфіка стану економічного розвитку національної економіки, правові традиції, рівень розвитку правових доктрин і національного законодавчого регулювання у сфері корпоративного управління, необхідність централізації та концентрації капіталу та інших факторів виробництва на певному етапі розвитку економіки і суспільства для задоволення постійного зростання кола потреб суспільства; вимоги функціонування у рамках процесу міжнародно-правової уніфікації; оптимізація ресурсних потоків у рамках нових ринкових структур, якими є корпоратії [5].

За останні роки функціонування масложирова галузь характеризується зростанням ефективності як у межах окремих складових єдиного технологічного ланцюга (сільськогосподарські формування та переробні підприємства, заготівля, оптова та роздрібна торгівля), так і у виробничих відносинах між ними. Виробники насіння соняшнику та переробні підприємства посилюють зв'язки до появи нових цілісних властивостей в системі, зміни структури інтегрованої системи [6].

Сучасний підхід до формування інтеграційних структур в харчовій промисловості України враховує міжнародний досвід інтеграційних процесів, об'єднує досягнення сучасних інформаційних технологій, нових моделей управління, відповідає тенденціям та запитам розвитку економіки. Це вимагає свого системного розвитку з метою створення ефективного виробництва та підвищення конкурентоспроможності продуктів харчування на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Література

1. Ігнат'єва І. А. Особливості становлення корпоративної форми організації бізнесу та корпоративного сектору України [Електронний ресурс] / І. А. Ігнат'єва, О. І. Ігнат'єв // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». — Дніпропетровськ, 2012. — Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1427>.
2. Ильин А. В. Формирование и развитие корпоративной предпринимательской среды в аграрном секторе экономики : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : 08.00.05 / А. В. Ильин. — Тамбов, 2012. — 13 с.
3. Тиркало В. Б. Акціонерні товариства в Україні: витяг із конспекту [Електронний ресурс] / В. Б. Тиркало // Українська школа бізнесу «НаШе». — К., 2011. — Режим доступу : http://ubs-nashe.com.ua/docs/at_in_ua.pdf.
4. Недашківський М. М. Активізація маркетингової діяльності олійно-жирових підприємств засобами брендингу [Електронний ресурс] / М. М. Недашківський. — Режим доступу : http://www.fem.znau.edu.ua/research/NDR_report/NDR_report_2012_final.pdf.
5. Дегтяр А. О. Світові тенденції державного регулювання корпоративних відносин [Електронний ресурс] / А. О. Дегтяр. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/du/2011_194/d.htm.
6. Скопенко Н. С. Формування та функціонування інтегрованих об'єднань в олійно-жировій галузі України / Н. С. Скопенко, І. В. Тюха // Сучасні проблеми економіки підприємств. Економіка харчової промисловості. — 2010. — № 3. — С. 5–13. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/echp_2010_3_2.pdf.